

جلدینبی بیشتر بیور۔ مدنی پتی آونزلربمزلک
یکمیکدوه قیدلربنی بیکلترری رهاوننور۔

اسلام مجبوری

شعاری : « دینی بر حیات ، حیاتی بر دین » در .

میل ۲ صائی ۲۴ ۹ جادی الاولی ۱۳۳۳
مدیری : حلیم ثابت ۱۲ مارٹ ۱۳۳۱
جلد ۲

قرآہ کریم

« فویل للذین یکتبون الکتاب بایدیم ہم فیہا خالدون
[حاشیہ فی مضمون قرآندن] مرحوم مناستری رفعت

فقہ

اجتہاد واجتہاد [نص و خلفاء راشدین دورلذندہ تشریح صلاحیتی] حلیم ثابت
[عصر سعادتہ تشریح . عصر سعادتہ کورہ تشریح معناسی . ونجی . ارتحال
نبویدن سوکرہ ونجی کرینہ اجتہاد قائم اولدی . اجتہاد وظیفہ ، مجتہدلر و خلیفہ . خلفاء
راشدین ہم ہیئت تشریحہ نک ہمده ہیئت اجرائیہ نک ممثلی ایدیلر .]

مرافعه

جواز احکام شریعتدن اولدیغنه دائر منصورى زاده سعید
« از میرلی اسماعیل حق افندی به »

فہاسہ

معارضتک رجعت و عزیمتی م . س .

ترجمہ مال

قدری افندی بروسی محمد طاهر

تاریخ

ابن تیمیہ نک تألیفتری رضاءالدین بن فخرالدین

اسلام ہوائی

[ایکی عفتہ لقی جہاد خبرلری ، رسمی تبلیغاتہ کورہ]

بونسخہ ایکنجی جلدک فہرستی علاوہ ایدیلدر .

نسخہ سی ۱۰ پارہ در

توزیع بری « زمان کتخانہ سیدر »

مطبوعہ خیرہ و شرکیسی

(ر . ع . ۰) ، ، « ا کمال ، حنڈہ کی فتوا سندن دولای خلیفہ حضرت عمر طرفدن رسماً استطاق ایدیش ایدی . حتی حضرت عمر ، زید بن ثابت ک بہ فتوا خصوصندہ کی سند و زاویلری دیکلہ مکلہدہ اکتفا اتمہ بہرک مثلہ نک تقیش و تدقیق ایچون انصار و مهاجریندن بویوک بر شوری ترتیب ایلیش ایدی .

دیمک اولیورک « تشریح صلاحیتی » بودورده دخی تیجہ اعتباریہ رسول اللہک خلیفہ سندہ تجلی ایدیوردی . بناء علیہ ، خلیفہ ہم ہیئت تشریحہ نک ہم دہہ ہیئت اجزائیہ نک مثلی اولیوردی . شو قدر وارک « تشریح » ، نص دورندہ « وحی » استاد ایندیکی طالده ، بودورده ایسہ ، اجتهاد رجوع ایدیوردی .

ایشته خلفای راشدین دوری بویله جہ کجی .
 حلیم ثابت

سرفہ

جواز احکام شریعتدن اولدیغنه دائر

— از میرلی اسماعیل حتی اقتدی بہ —

جوازک احکام شریعتدن اولدیغنه دائر بودفہ کی مقابلہ لریکنزی دہ سیل الرشادده او قودم . مسائل عقلیہ ، نقل ایله دکل ، فکر و نظر ایله ثابت اولور . اورادہ نقل و روایتک حکمی جزئی دکلدر . نقل و روایت ، یالکنر مسائل نقلیہ بی اثبات ایدم بیلیر ، بیلیم کہ مسائل عقلیہ ددهہ هیچ بر حکم و تأثیری اولمان نقل و روایت طریق ، نهدن اتزام اولتیور . جوازک حکم شرعی اولماسی دعواسی ایله قبل البتہ اولان افعال اختیار یه نک مباح اولسی مثلہسی آراسندہ ملازمہ یوقدر دیوبودہ بوملازمہ نک ثبوت و فقدانی بر امر عقلی اولدیغی طالده بونی بیله اثبات ایتمک ایچون کتابلردن نقل و روایت ایدرک اشته سزه درت کتاب دیمک موافق اولورمی ؟! یا طرز استدلالده کی غرابته نهدیم ؟! ذات مسئله لردن دکلده اودرت کتاب بومسئلہ لری آری آری بختلرده ذکر ایدیورلر مشدہ اولیله آری بختلرده ذکر اولماسدن بالاستدلال ملازمہ نک فقدانته حکم ایتمک ، دوغریسی پک غریب کلپوز . آرالرنده ملازمہ بولان ایکی مسئله ، تعلقاری اعتباریله آری آری بختلرده نهدن ذکر اولنسون ؟!

مقالہ اساسیہ صرف عقلی دلیل لایا ہے جو از احکام شریعتی دین مذہب مشہورہ مخالفت استدکدن باشقہ احکام شریعتی دکلدر، دیہ نلرکده دلیلری نام دکلدر، دیہ اساسات علمیہ و عقلیہ مستد کندی محصول فکرم اولان دلیلری ایضاح و تفصیل ایتمدم. خلاصہ بومئذہ سلفدن هیچ برینک رأی و فکری نہ اتباع ایتمدم. اشته بویله بوتون کتابیہ مخالفت ایدرک ادعای حق و حقیقت و ایراد دلائل ایدن برکیمسه یہ اشته سکا درت کتاب دینورمی، اساساً کتابلری سزه بخش ایتمدم و ایدیورم. بو خصوصہ بکا هیچ بر کتابک لرومی یوقدر ہم المده صرف عقلی ایچی دلیل وار. بونلره قارشی صرف عقل ایله مدافعه ایدیله بیلیر. نقل و روایت، هیچ بروجہله کارکر تاثیر اوله مآثر. او قدرکه فرض محال اوله رق آیات واحادیثہ مخالف اوله بنه اولدیلر تمامیتی محافظه ایدر. چونکه او صورتده بالکتر آیتلرک حدیثلرک تاویلی اقتضا ایدر. زیرا نقل ایله عقل معارضه ایدر لرایسه عقل ترجیح اوله رق نقل تاویل اولتور.

مباحثات عقلیہ نقل و روایتکیری یوقدر. عقل نہدیرایسه اودر؛ حکم بالکتر عقلکدر. کتابلردم کوردیکلرک بجز متعلق هر دورلو اعتراضات و مدافعاتی ایراد ایتمه بیلیرسکر؛ فقط فلان شویله دیمش فلان بویله دیور دیکدن نه چقار. فلان مؤلف بویله دیور دیه عیناً عبارہ سنی نقل ایتمکدنصکرده عیناً ترجمه اولتور. بونلر بیهوده کفتر اولدقدن بشقہ، محدودلری ده واردد. بر فکر بر چوق کتابلردن عبارہ لریله ترجمه لریله نقل اولتور، جمله سی بر فکر دن عبارت اولدینگی حلاله برینک طرز افادہ سته کورم ویریله جک جواب دیکری نہ یا بائچی کچی کورنیور؛ بر فکر بر دورلو افادہ اولتور، اون دورلو افادہ ایتمکده نه معنا وار؛ بعضاً ده بر مؤلفدن عیناً نقل اولتان بر افادہ نک آرا لرنده بجز نظر آ صدد خارچنده سوزلر میقتضی اولتور. احتمالکده او مؤلفک ایراد ایتمکی موقعه نظر آ صدد خارچنده دکلدر. او صدد خارچنده اولانلر ایله ده بلکه بر مقصد واردر دیه اوغرا شیلورده آرا مزده بیهوده اوزون بر مباحثه سبب اولتور. اشته بودفہ کی مقابله کزده مدافعه سته قیام ایتمککتر اصول الحصرینک بجز جهت تعلق اولان، «جواز احکام شریعتی دکلدر دیه تراع بر تراع لفظیدن

عبارتیں ، حکمک تعریفہ اختلافن نشئت ایتمش بر تراعدر ، یولندہ افادہ
 ویبانہ برده بحمزہ جہت تعلق اولیان ، حکم شرعی جوازہ - تعیر ، اصول
 الحضری مؤلفک فکریہ کورہ درہ بنہ رجوع اساذینہ قیام ایتمکز - شارعک
 سکوتیادہ ثابت اولہیلہ جکہ دائر سوزلردہ قاریشمش بولدیغندن سزده
 عادتکز وجہاہ عیناً نقل ، عیناً ترجمہ ایتمیککردن صدد بجنہ متعلق اولیان
 اونوزلردہ بحمزہ آراسنہ داخل ، وبرجوق قیل وقالہدہ بادی اولدی ؛ حتی
 بودفعہ کی مقابہ کزدهدہ بوخصوصہ یعنی صدد ومقصدن خارج اولان حکم
 شرعی جوازک - تعیر حقتہ تکرار اخطارہ حاجت وارمی بیلہ ہم - سکوت
 ایادہ نابت اولہیلہ جکہ دائر درت کتابدن نقل ایدیورسکز .

صرہ سی کلش ایکن اکز زیادہ جالب حیرت برقطہ بی سولندہ دن کچہ میہ حکم شویلہ کہ:
 اودرت کتابدن بر برز نقل کرکدن مقصدیکر اصول الحضریک . جواز سکوت
 ایلہ نابت اولہیلیر ، دیہ افادہ سنک ، اصولیونک بیاناتہ موافق اولدیغنی اثبات
 یدرک اصول الحضری بی مدافعہ اولدیغنی حاتمہ کتابلردن بری افادہ کورہ نظراً
 شافیہ ، حقیہ طریقلری اوزرینہ یازیش قاریشقی ایکنجیسی مؤلفی حتی
 ایسہدہ بومثالہدہ یعنی حکم شرعی جوازک سکوت ایلہدہ نابت اولسندہ
 کندی مذہبی بیان ایتموزدہ بعضرینہ کورہ دیور اوچجی دیہ شافی مذہبی
 اوزرینہ اولدیغنی معلوم ؛ دردنجیسی ایسہ بوتون بوتون اچق مسئلہ بی شافی
 عندندہ دیہ تقید ایدیور . خلاصہ بوکتابلرک افادہ لرینہ نظراً مذہب حقیہ
 سکوتک حکم شرعی بی افادہ ایتمیکی ا کلاسیلیور . سوکرادہ ؛ بشجی اولہرق
 نقل ایتمیککز مرآتک - کہ مذہب حقی اوزرندہ تألیف ایلدیکی هرکیچہ
 معلومدر - افادہ بنہ کورہ مذہب حقیہ سکوت شارع ایلہ هیچ بر حکم نابت اولہ مدینی
 ا کلاسیلیور . آرتق کندی نقل ویانلریکزلہ نابت اولیور کہ مذہب حقیہ
 سکوت شارع ، هیچ بر حکم شرعی افادہ ایتمز . ساکتہ سوز اسناد اولناز .
 شو حاتمہ اصول الحضری مؤلفی مدافعہ مقصدیلہ اجیباو کلقت ایدرک
 تبعلریکز ، کتابلردن نقل ویانلریکز ، اصول الحضری مؤلفی مدافعہ دکل بالعکس
 غلیہ دلیل تشکیل ایدیور . چونکہ شو یولندہ بر تیجہ افادہ ایتمش اولیور :

(اصول الحضری مؤلفی، مذهب حقی اوزره تألیف ایتدیکی کتابنده خلاف مذهب بیانانده بولئور، دعواسی، مذهب حقی خارجنده اساس اوزرینه تأسیس ایدیور، یا مذهبی و یا خود نه دیدیکی بیلئور). اشته ایراد ایتدیکیگز دلائل، دلائل نقلیه گز، مقصدیکز دلائل ایتئور. خلاف مقصد شیر افاده ایدیور. مقصدیکزک ضد و نقیضی ثابت اولئور!

بولر، نصل فقه و فتاوی، فقه و فتاوی عنوانی آتئده بولان بوسوزلره منطقده کی قضایا قیاساتهامعنا کی فتاوی جواباتیا معهادیکده موافق اوله جقی. چونکه ینه سزک بیانکزه استاداً جوابلری ویریلئور. خارجدن بشفه بر شی علاوه سنه بیله حاجت قالیور.

اشته بوتون بویختر عرض ایتدیگم وجهله اصول الحضرینک پکده اساس بحثزه تعلق اولیان صدددن خارج جواز، شارعک سکوتینه ده ثابت اوله بیله چکنه دائر افاده سنکده نقل و حکایه اولئمندن نشئت ایتمئدر.

آرتق اوله اساس بحثزه تعلق اولیان بومیخته نهایت ویروبده ینه اصول الحضرینک اساس بحثزه تعلق اولان قسمی ده موضوع بحث و مقال ایدهم. اصول الحضری مؤلفی دیورکه جوازک احکام شریعتدن اولوب اولماسی حقیده کی اختلاف، حقیقی بر نزاع و اختلاف دکلدز، نزاع لفظیدن عبارتندر. حکمک تعریفده حاصل اولان اختلافدن نشئت ایتمئدر.

شویله که: بعضری، حکمی بطریق الاقتضا فعل عبده متعلق اثر خطابدر، دیه تعریف ایتدیگندن تعریفلری جواز شامل اولئورده اشته. آنک ایچون جواز احکام شریعتدنر دیورلر. دیگرلری ایسه حکمی، اقتضا و یا خود تحیر طریقله فعل عبده متعلق اثر خطابدر دیه تعریف ایتدیگندن تعریفلری، جواز شامل بولئور. آنلرده صرف بوشموابه بناء جواز، احکام شریعتدنر دیه حکم ایدیورلر.

ایشته بویله اصول الحضری مؤلفی؛ تعریفی معرفه تطبیق ایتئورده معرفتی تعریفه توفیق ایدیور. آنکا کوزه اول امرده حکم حقیده مختلف تعریفلر وضع اولئور تعریفده داخل اولانلر افراد معرفدن، خارج اولانلرده اغیاردن عد

ایڈیور۔ فلان شی، مثلاً جواز، افراد معرفتند تعریفی اکا کورہ وضع ایڈم، تعریفن جوازده شامل اولسون ویاخود افراد معرفدن دکلدر، اغیارندن در؛ وضع اوله جو تعریف، اکاتشیل اولتامق اقتضا ایڈرکی ملاحظه یوق چونکہ معرفت افرادی و اعیاری دها معلوم دکل تعریف وضع اولندقدن صکره بیلکه جگ تعریفده داخل ایسه افراددن، دکل ایسه اغیاردن دنیله جگ؛ دیک اولیورکه تعریفله، هیچ ملاحظه میتی اولیهرق کلیشی کوزل وضع اولونونلرده کیرن کیرسون چیقان چیسون۔ کیرنلر افراد معرفدن چیقانلرده اغیارندن عد اولونسون، تعریفله هیچ برشته تابع دکل آنلر بر اصل، بر اساس۔

هیچ بویله سوز اولورمی؟ بوهدیان دکلده نهدر؟ بونی اصول الحضری مؤئندن بشقه سوئش بر فرد دها تصور ایڈم۔

تعریفله، اویشه کلیشی کوزل نصل وضع اولنور۔ «بطریق الاقتضاء قیدی و جوب و حرمتک افراد معرفدن اولدیغی دوشونیلهرک وضع اولتامش۔ نصل دینیر۔ (ویا خود تخییر طریقه) صورت تعیمی، جوازک افراد معرفدن یعنی احکام معرفندن اولدیغی ملاحظه ایڈلهدن تعریفه نهدیه وضع اولونسون؟ هیچ معرفتک افراد و اعیاری تعیین ایچدن، معلوم اولهدن نصل حقه تعریف وضع ایڈیله یلیر؟ تعریفده ذکر اولتان قیود والفاظ، افراد و اعیار معرفه نظراً وضع اولتامزده بشقه هانکی اساسه استادا وضع ایڈیلیر۔

اشته حکمتک تعریفده بو نقطه لره تامایله رعایت اولندیغی اصولونک تعریف حقه ویردکری ایضاحاتده تصریح ایڈیور۔

اصولون دیورلرکه «اقتضا ویا تخییر ویاخود وضع طریقه افعال مکلفیه متعلق اثر خطابدر، دیه حکمتک تعریفی، اولامام عزالدین باشلا یور امام مشارالیه حکمی افعال مکلفیه متعلق خطاب الیهدر دیه تعریف ایڈی۔ سوکرا بو تعریفه هر یقدر تعریفدن افعال مکلفیه متعلق اولیمان اخبارات قیلندن بر چوق آیات واحادیث۔ که آنلر افراد معرفدن دکلدردر۔ خارج اولیورلر سه فقط افعال مکلفیه متعلق یونان (والله خلقکم و ما تعملون) کی اخبارات قیلندن اولان خطابات شارع افراد معرفدن اولدیغی حالده تعریفدن خارج اولیورلر، دیه

اعتراض اولدی. بواعراض اوزرینه تعریف تصحیح ایدیلهرک بطریق الاقتضا قیدی علاوه ایدلدی. فقط بونک اوزرینه ده بویله اقتضا قیدینک علاوه سیله جواز، تعریفدن خارج اولیور. - چونکه جوازده اقتضا یوق بالعکس تخییر وارددر - خالبوکه افراد معرفدن یعنی احکام شریعتدن اولدیغدن تعریفدن خارج اولماسی اقتضا ایذر دیه اعتراض اولدی. بواعراض اوزرینه ده تعریف ایکنجی بر تصحیح اوغراددی و یا خود تخییر طریقله صورت تعیمی علاوه ایدلدی. تعریف بوضووتیه جوازده تشمیل ایدلش اولدی. شاشته کوزیلدیورکه جواز افراد معرفدن یعنی احکام شریعتدن اولدیغی ایچون بطریق الاقتضا قیدیه اکتفا اولدیورده (و یا خود تخییر طریقله) صورت تعیمینک علاوه سیله تعریف تصحیح اولیور. یوقه اصول الحضرینک دیدیکی کبی بطریق الاقتضا قیدیه اکتفا ایدرک آرتق تعریف اولدیورده وضع اولدی. بناء علیه جواز احکام شریعتدن دکلدر دینلمیور. سوکرا احکام وضعیه ده افراد معرفدند. چونکه آنلرده احکام شریعتدن آنلرده حکم اطلاق اولتور. آنلر بویله افراد معرفدن اولدقاری حالده معرفدن خارج اولیورلر. چونکه آنلرده نه وجوب و حرمتده کی کبی، اقتضا و نه جوازده اولدیغی کبی تخییر یوقدر. بناء علیه تعریفه (اقتضا و یا خود تخییر طریقله) قیدی علاوه اولدیغی ایچون تعریفدن آنلر بالطبع خارج اولیورلر. دیه بر اعتراض دعا وارد اولدی. بواعراض اوزرینه ده « و یا خود وضع طریقله » دیه ایکنجی بر صورت تعیم دعا علاوه اولتورق تعریف احکام وضعیه ده تعیم ایدیلهرک تصحیح اولدی. شاشته بویله معرفت افراد و اغیازی ملاحظه اولتورق حکم حقده افرادی جمع و اغیازی منع ایذر « اقتضا و یا خود تخییر و یا خود وضع طریقله افعال مکلفیه متعلق خطابدر » دیه تعریف وضع اولدی.

تعریف شاشته هب بوضووتیه وضع اولتور. یوقه معرفت قبل التعریف افراد و اغیازی معلوم اولماز ایسه واضع تعریف نصل افرادی جامع و اغیازی مائع تعریف وضع ایدیلیر. بوجه مؤلف، اصول الحضری مؤلفی بوقدر جق بر شیشی بیله دوشونه مامشده حکم حقده مختلف تعریف وضع ایدلش داخل اولانلر افراددن خارج قالانلرده اغیازدن عد اولش دیور. عجا

اصول الحضری مؤلفی عرض ایتدیکم وجیہہ جواز (ویا خود تخییر طریقہ) قیدی علاوہ اولہ ذق تعریف اولدینی ایچون احکام شریعتدن اولوز دیدکن صکرہ برده اصولونکده میانانہ اشتراک ایدرک آنلره برابرده جواز احکام شریعتدن اولدینی ایچون (ویا خود تخییر طریقہ) تعینک علاوہ سینه تعریف اولتمشدر، دیمکی ایستور۔ شو حالده بودور صریح دکلده نهدر۔

مقاله اساسیہده محل نزاع نهدن عبارت اولدینی تعین وارانہ اولتمش دیمک ایسده بوجہته دائرده براز دها ایضاحاتده بولتمق ایستورم۔

اساس نزاع جوازک اثر خطاب شارع اولوب اولمامنده در؛ یوقسه اصول الحضرینک دیدیکی کی حکمک مفهوم و تعریفده دکلدر۔

شبهه یوقدرکه هیچ کیمه حکمک اثر خطاب اولدیغده ترددا یتمز۔ جواز احکام شریعتدنر دینلرده حکمک اثر خطاب شارعدر دیرلر۔ جواز احکام شریعتدن دکلدر دینلرده حکمک یته اثر خطابدر دیرلر۔ فقط جواز احکام شریعتدن دکلدر دینلر، جواز فعل و ترکده مؤاخذمه اولمامقدن عبارتدر۔ یواسه شریعتدن اول، خطاب شارعک و رودندن مقدم ثابت و متحققدر۔ چونکه هیچ کیمه خطاب شارعک و رودندن اول بر شیک فعلدن و یا ترکدن مؤاخذمه اولتماز۔ دیمک اولیورکه جواز، خطاب شارعدن مقدم ثابت و متحققدر۔ بناء علیہ خطاب شارعدن اول ثابت و متحقق اولان بر شیکه نصل اثر خطاب دینلره بیلیر دیه جواز اثر خطاب دکلدر دییورلر۔

جواز احکام شریعتدنر دیه نلرده جواز فعل و ترکده مؤاخذمه اولمامقدن عبارت دکلدرکه جواز قبل الشرع ثابت اولسونده اثر خطاب شارع اولدیغده حکم اولونته بیلسون دیه رد اییدیورلر۔ خلاصه محل نزاع جوازک اثر خطاب اولوب اولمامسی کیتیدر۔ یوقسه اصول الحضرینک دیدیکی کی جوازک اثر خطاب اولدیغده تردد یوقده جوازک احکام شریعتدن اولدیغده قائل اولانلرده جواز اثر خطابدر دییورلر سده آنلره کورده جواز یالکمز بطریق الاقتضا قیدیله خارج اولیور ظن اولسون۔ چونکه بطریق الاقتضا قیدی علاوہ اولمامسده آنلره کورده جواز اثر خطاب دیمکلهده خارج اولوز۔

منصوری زاده

سجید